

Az első könyvviteli tankönyv

520 évvel ezelőtt 1494-ben látott napvilágot Fra Luca Pacioli dal Borgo San Sepolcro: **Summa de arithmetica, geometria, proportioni et proportionalita Vinegia** c. munkája. E könyvet a megjelenésének 500. évfordulója alkalmából a magyar számviteli szakma kiadónak és szervezeteinek egy részét tömörítő Fra Luca Pacioli Alapítvány faksimile kiadásban Magyarországon is elérhetővé tette.

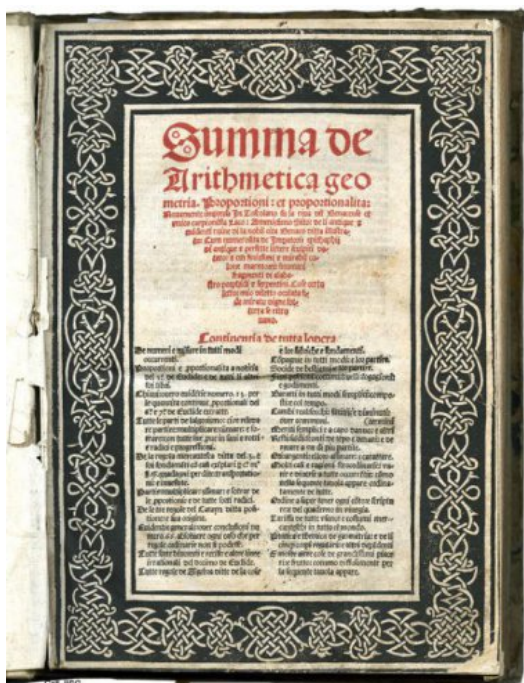

Mivel a faksimile kiadás jogát a londoni British Library nonprofit jelleggel adta

meg, ezért nyílt árusítással a kiadvány nem terjeszthető, így viszonylag szűk kör juthatott csak hozzá.

Az alábbiakban a műről, a műből és annak szerzőjéről szeretnénk némi információt adni azoknak, akiket érdekel a könyvelés múltja.

Fra Luca Pacioli (ejtsd: Paccsólo) dal Borgo San Sepolcro, rövidebb névvel illetve Fra Luca – Lukács fráter – 1445-ben született a Tiberis völgyében, Borgo San Sepolcro városkában. Élete folyamán sok helyen járt, házi tanítóból lett végül ferences szerzetes. Megfordult Velencében, Páduában, Rómában, Milánóban, Firenzében, Raguzaban stb. Milánóban barátságot kötött Leonardo da Vincivel, s a híres polihisztor tőle tanulta az aranymetszés szabályait, amely későbbi műveiben középponti szerepet kapott.

Fra Luca jelentős matematikus volt, több matematikai műve is ismert. Bár Fra Luca foglalta össze és nyomtatta ki először a

könyvvitel alapjait, ez csupán az ő matematikusi érdeklődésének a része volt. (Ma ezt alkalmazott matematikaként neveznénk.) A történészek úgy tartják, hogy valójában Leonardo da Pisa (Fibonacci) hozta be a 13. században az araboktól Európába a könyvvitel tudományát.

Fra Luca összegyűjtötte „az összes szabályt, módszert, eljárást, lehetőséget, amely szükséges és elégséges, hogy képes légy vezetni – mindenütt a világon, de főként Velencében – a kereskedelmi tevékenység egészére vonatkozó számadásokat és írásos dokumentumokat.”

Ahhoz, hogy e mű tartalmához hozzájussunk, mindenképpen meg kell említeni az alapítványban dolgozó szakembereket, név szerint dr. Nagy Gábort, aki a faksimile kiadás előszavát írta, valamint szakmai lektorként Csirmaz Pált, aki komoly szervezőmunkát is fejtett ki, hogy a megjelenhessen. És talán az egyik legnagyobb érdem a fordítóé, ő Könyves Tóth Kálmán dr. oec., dipl. prof. math.-phys., aki e művet, mint egy eredeti ősnymotatványt a 21. század embere számára is érthető magyar nyelvre fordította.

Hála a fordító megjegyzéseinek, sok információt kaphatunk a mű keletkezésének koráról és körülményeiről. A szerző által használt szavak, kifejezések ma is megfelelnek annak, amire azokat a szerző annak idején használta. A lektor megjegyzései sokat segítenek a mű megértésében.

„A Naplóban két kifejezést használ a szerző, az egyik a ‘HOVÁ’, a másik a ‘HONNAN’. Ennek mai megfelelője: ‘Tartozik’, ‘Követel’. Ugyanennek a tartalomnak felel meg a Főkönyvben használt ‘ADÓS’ – ‘HITELEZŐ’ szópár is. A ‘FEDEZET’ a saját vagyont jelzi.”

„A szerző által használt ‘MÉRLEG’ kifejezés a Főkönyv zárására és az új Főkönyv megnyitására vonatkozik. Akkor közelíti meg a mai értelemben vett ‘mérleg’-et, amikor azt javasolja, hogy egy fólióra laponként felírod a ‘BEVÉTEL’ summáját, a ‘KIADÁS’ summáját, majd ezeket a summákat is summázd.”

Szakmai szempontból mindenképpen érdekes, hogy „nem tesz különbséget a szerző az üzleti vagyon és a magánvagyon között. A kettőt együtt kezeli, egynek tekinti. Így jelennek meg az ‘ÜZLETI KÖLTSÉGEK’ mellett a ‘HÁZTARTÁSI KIADÁSOK’ is,

mint olyan kiadások, melyek fedezete a tevékenység eredménye.”

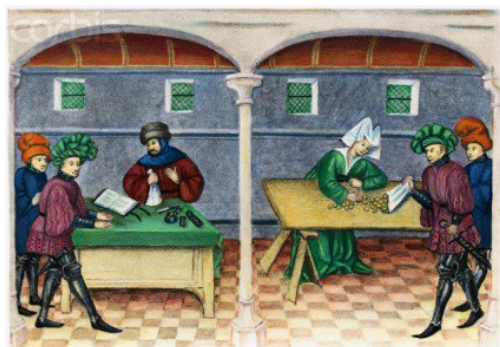

Cikkünkben néhány bekezdést idézünk a faksimile kiadásból. Reméljük, hogy a

Kedves Olvasó e szakmai szövegből is ráismer a mai könyvviteli, számviteli elszámolási módokra.

A könyvben a szerző, mint egy tanító, vezeti végig az olvasót, mint egy diákot, a gazdasági események rögzítésének feladatain. „**A szabályok foglalat**”, azaz az **Epilógus** – a mai szakemberek számára is érhető, sőt segítségével alapján akár egy számvitelben járatlan személy is átláthatja a gazdasági események – a jobbára pénzügyi szemléletű – rögzítésének célját, módját és értelmét. „Itt következik az egész traktatus összeszedett foglalat, hogy a lényeg rövidségével tud az összes mondottakat emlékezetedbe vésni.

Kereskedelmi könyvek vezetésének elvei

1. Minden HITELEZŐ-t [azaz KIADÁS-t] a jobb, minden ADÓS-t [azaz BEVÉTELT-t] a bal kéznél írunk a Főkönyvben.
2. Minden tétel kétszeresen kerül a Főkönyvbe; azaz ha írsz egy HITELEZŐ-t kell írnod hozzá egy ADÓS-t is.
3. Minden tételnek, akár kiadásra, akár bevételezésre írtad, 3 dolgot kell tartalmaznia: a kifizetés napját, összegét és okát.
4. Az ADÓS tételben írt utolsó név a HITELEZŐ tételben az első.
5. Amely napon beírtad az ADÓS tételt, ugyanaz nap írd be a HITELEZŐ-t is.
6. A Főkönyv MÉRLEG-e egy fólió, amelyet hosszában ketté hajtottunk. Rajta a jobb oldalra másoljuk a könyv HITELEZŐ-it, a balra pedig az ADÓS-ait. És meg kell nézned, ugyanannyi-e a BEVÉTEL összege, mint a KIADÁS-é. Ha úgy van, akkor a könyv rendben van.
7. A könyv MÉRLEG-ének egyezőnek kell lennie, de nem azt mondom, hogy a HITELEZŐ-k és az ADÓS-ok összegének, hanem hogy a BEVÉTEL-ek és a KIADÁS-ok összegének kell egyenlőnek lennie. S ebben az esetben hibátlan a könyv.

8. A KASSZA elszámoláskor csak ADÓS, vagy legfeljebb egyező lehet; ha nincs így, hibát vétettél a könyvben.

9. Nem szabad és nem is tehetsz könyvedben ADÓS-sá senkit sem az illetőnek akarata és engedélye nélkül, hacsak nincs saját tartozása, amivel adósod; ha mégis megtennéd, hamis lenne a bejegyzés. És hasonlóan nem tehetsz senkit HITELEZŐ-vé benne, semmiféle hitelszerződés vagy hitelfeltételek alapján, magának a hitelezőnek az akarata nélkül.
10. A könyvben a [BEVÉTEL és a KIADÁS ROVATBA] kiírt összes összegnek ugyanazon pénzfajtára kell vonatkozniuk. A tétel belsejében azonban olyan pénzt nevezel meg, ami akkor volt, vagy dukátok, vagy líra, vagy forint, vagy aranyszkúdó, amiben az elszámolás történt. De amit kiírsz, annak az elejétől kezdve mindvégig ugyanazon pénzfajtának illik lennie.
11. A KASSZA tételben bármilyen elszámoláskor, aki akar, rövidítve is írhat, az ok megnevezése nélkül, csak azt mondván: ettől, illetőleg annak; az okot a tétel párjában úgyis meg kell nevezni.
12. Ha új elszámolni valónk van, azt mindig új lapon kell kezdeni, semmiképpen se térjünk vissza korábbi helyre, még ha lenne is, ahol elfér. Sohase írjunk tehát hátrafelé, hanem csak mindig előre, ahogyan a napok is haladnak és sohase fordulnak vissza az időben. S ha mégis így tennél, könyvedet hamisnak kellene ítélni.
13. Ha egy tételt tévesztés folytán oda írtál, ahová nem kellett volna – ez emlékezetkihagyás miatt könnyen előfordulhat -, és sztorizálni akarsz, így tedd? Jelöld meg a hibás tételt kereszttel vagy H-val, majd írd egy tételt ellensúlyozásul, azaz az ellenkező oldalra, ugyanazon a lapon.
14. Ha egy lapon a hely már elfogyott annyira, hogy már egy tételt sem helyezhetsz oda, és előre akarsz vinni, így járj el: Nézd meg, mi a maradványa a számlának, azaz hogy BEVÉTEL vagy KIADÁS marad-e; ... Azt mondom, hogy egyetlen sort írd az ellentétes oldalra, a nap megjelölése nélkül. A mondott sort R [Resto] betűvel jelöljük meg, ez maradványt jelent. Vagyis, hogy a tétel nem ADÓS, annak ellenére, hogy azon az oldalon van írva, hanem hogy ezt a HITELEZŐ tételt ezen BEVÉTEL révén helyezzük át. Most lapozz előre a könyvben, míg egy új lapot nem találsz. Ezen tedd ADÓS-sá az előbbi számlát, nevezd meg és írd új tételt, ugyancsak a nap megjelölése nélkül. ...Ez a tétel is megjelölendő az R betűvel, s ez itt azt jelentse: pontos a maradvány. Ugyanígy kell tenned a BEVÉTEL maradványa esetén, ahogyan mutattam a KIADÁS maradványánál; de amit a BEVÉTEL-be írtál, most azt a KIADÁS-ba írod, stb.
15. Ha a könyv teljesen megtelt vagy régi, és új könyvben akarnád folytatni, ezt kell tenned először is: Nézd meg, hogy régi könyved a kötésén, tegyük fel, az A jelet viseli, akkor az új könyvet, amelybe át akarsz vinni, jelöld a kötésén B-vel. A kereskedelmi könyveket ugyanis, egyiket a másik után, sorban az ABC betűvel jelöljük stb.
16. Ezután vedd az egész régi könyvnek a MÉRLEG-ét, de az helyes és megegyező legyen, amint feltétlenül lennie kell, s másold az új könyvbe sorban az összeset, ahogyan a MÉRLEG-en következnek. S mindegyik saját maga okán legyen ADÓS, illetőleg HITELEZŐ, s hagyd mindegyiknek annyi helyet, amennyin megítélésed szerint a hozzá később írandók majd elférnek.
17. És minden ADÓS tételben azt kell írnod: ennyi a maradvány a régi A-val jelölt könyvben és a lapon ...

18. Így megtörtént az új könyvbe való átvezetés. Ezekután az egész régi könyvet töröljük; úgy, hogy minden számlát a MÉRLEG-ből vett értékekkel ellentételezzük. Azaz, ha a régi könyvben egy számla HITELEZŐ lett, amint ezt a MÉRLEG-en látszik, azt tedd ADÓS-sá. ... Így nézed majd végig az egész régi könyvet, és írod át az új könyvbe. S ahogyan elmondtam, mit tégy a HITELEZŐ-vel, ugyanazt kell tenned az ADÓS-okkal, kivéve, hogy mikor a HITELEZŐ-t ADÓS-sá tesszük mondván: kiadja, ugyanúgy kell most HITELEZŐ-t létrehozunk mondván: bevételezi; és készen vagyunk.
19. Minden készpénz, amelyet magadénak tudsz. Vagyis, amit a múltban különböző időpontokban szereztél, vagy akár a szüleid hagytak rád, akár valamely fejedelem ajándékozta neked. HITELEZŐ te magad leszel, ADÓS pedig a KASSZA.
20. Minden drágakő és fűszer, amely a te sajátod, mert te szerezted azokat be vagy akár végrendeletben hagyták rád, akár neked ajándékozták azokat. Ezeknek a készpénzben kifejezett értékét magadnak kell megállapítanod, egyenként. És ahányféle van belőlük, annyi tételt alkoss a könyvben, mindegyik ADÓS lesz, ... HITELEZŐ-je pedig a te számlád, tehát te magad leszel, minden tételnél. De figyelj arra, hogy egyik ilyen tétel se legyen 10 dukátnál kevesebb értékű, mert a kis értékű dolgokat nem írjuk be egyenként a könyvbe.
21. Minden ingatlan, ami a sajátod, mint a házak, birtokok, boltok. Legyen ADÓS a mondott ház, amely a te megítélésed szerint ennyi készpénzt ér; s legyen te magad a HITELEZŐ, a fennebb mondott saját számládon. Utána legyen ADÓS az általad a mondott módszerrel értékelt birtok, s te magad HITELEZŐ ugyanazon a te számládon. Stb. ...
22. Az összes, bármire vonatkozó készpénzbeli vásárlás esetén legyen ADÓS maga az árucikk vagy dolog, HITELEZŐ pedig a KASSZA. S ha itt te közbeszólsz, mondván: „Én, mint mondtuk, készpénzért vásároltam ugyan, de helyettem egy bank, vagy pedig egy barátom fizetett, erre azt felelem, hogy mindenképpen a vett dolog az ADÓS, ahogyan fõntebb is mondtam. De ahol azt mondtad te légy a HITELEZŐ, a helyett mondd: HITELEZŐ ez a bank, illetõleg ez a barátod, aki helyetted fizetett.
23. Ha valamennyi időtartamú határidõre vásároltál, ADÓS akkor is az illetõ áru, HITELEZŐ pedig az, akitõl vásároltad arra a határidõre.
24. Ha bármit vásároltál részben készpénzért, részben határidõre, akkor ADÓS megint csak a vásárolt dolog, HITELEZŐ pedig a vele kötött megállapodás szerinti határidõvel az, akitõl vásároltál, mondjuk harmadrészben készpénzért, s a többit hat hónapi határidõre. Ezután még egy tételpárt kell írnod: ADÓS az eladó, akitõl vetted azt az árut a mondott határidõvel a harmadrész készpénzre vonatkozóan, és HITELEZŐ ugyanerre az összegre a KASSZA, illetõleg az a bank, amely esetleg helyetted fizetett.
25. Az összes eladásnál pedig, bármi adsz is el, árukat vagy egyebeket, mint el kell végezned úgy, mint az elõbbieken, de mindent éppen ellentételesen. Vagyis mindenütt, ahol mondtam: ADÓS az áru, most az eladáskor mindig HITELEZŐ az áru, és ADÓS a KASSZA, ha készpénzért adtad el, illetõleg a bank, ha arra bíztad az összeg bevételezését. Ha pedig határidõre adtál el valamit, ADÓS az marad, akinek eladtad azon határidõvel azt a valamit. Ha végül részben készpénzért, részben határidõre adtad el a dolgot, mint fõntebb az eladásnál mondtam, két-két tételt csinálj.
26. Ha pedig csereüzletben adsz el árut, mondjuk: „eladtam ezer font angol gyapjút cserébe borsért, pontosabban kétezer font borsért”, akkor kérdezheted, hogyan is tudjuk ezt összeegyeztetni a könyvben. Tedd így: Képzeld azt, hogy a te megítélésed szerint a bors ennyi készpénzt ér, mondjuk, százával 12 dukátra becsülöd, akkor a kétezer font 240 lesz készpénzben, ezért legyen HITELEZŐ a gyapjú a 240 dukátra, amennyiért az eladtad. Ezzel a módszerrel minden csereáru tételben, amelyen borsot pedig ADÓS-sá kell ugyanezen összege vened.
27. Ha valakinek készpénzt adsz kölcsön, ADÓS a barátod, akinek kölcsönözted, s HITELEZŐ a KASSZA.
28. Ha pedig te vettél kölcsön készpénzt barátodtól, a KASSZA az ADÓS és a barátod a HITELEZŐ.
29. Amikor 8, 10, vagy éppen 20 dukátot kapsz hajók, gályák vagy bármi egyéb biztosítása fejében, HITELEZŐ a „Hajózási biztosító”, tisztázván: MIÉRT, HOGYAN, MIKOR, HOL és MENNYIT százával; ADÓS pedig a KASSZA számlája.
30. Az áruk pedig, amelyeket neked megbízásból küldtek mások, hogy eladd vagy elcseréld azokat, s ezáltal megtaláld magad is a te számításodat, a könyvben ADÓS-sá tedd az árut, amely ezen illetõé, a kikõtõ, vám, fuvardíj, raktárban elhelyezés költségei vonatkozásában, HITELEZŐ pedig a KASSZA számlája.
31. Minden ilyen áruköltségre vonatkozóan, amit készpénzben kell fizetned, akár hajóbérlet, akár vám, akár fuvar, alkuszdíj vagy szállítások, mindig HITELEZŐ és ADÓS az áru, melyért azt kifizetted.

Gyakran mondjuk: nincs új a Nap alatt. A könyvvitelben, számvitelben, illetve ezek logikájában az elmúlt 500 évben nem történt alapokat rengető változás. A technika fejlődésével a lúdtollakkal írt könyvektől eljutottunk a számítástechnika legmodernebb vívmányaiig, de a könyvelés továbbra is olyan zárt rendszerre épül, amely az eszközökben és forrásokban, illetve az eredményben bekövetkező változásokat időrendben és tematikusan rögzíti. Csak ezzel biztosítható, hogy a könyvelés hűen tükrözze az adott vállalkozás mindenkori valós vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetét.

A múlt értékeinek tisztelete a stabil jelen és a konstruktív jövő alapja.